



**JISMONIY VA YURIDIK SHAXSLARNING ARIZA, TAKLIF VA  
SHIKOYATLARINI KO'RIB CHIQUISHDA PROBATSIYA XIZMATIDAGI  
O'ZIGA XOS JIHATLARI**

*O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi Huquqbuzarliklar  
profilaktikasi va probatsiya faoliyati kafedrasida katta o'qituvchisi*

***Umaraliyeva Dilshodaxon Nabijonovna***

*O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi kursanti*

***Boymurodov Bahrom Xolboy o'g'li***

**ANNOTATSIYA.** Ushbu mavzuda jismoniy va yuridik shaxslarning ariza, taklif va shikoyatlarini ko'rib chiqish jarayonida probatsiya xizmatining o'ziga xos jihatlari, huquqiy asoslari hamda amaliy mexanizmlari yoritiladi. Probatsiya xizmati jinoyat ijro etish tizimining muhim bo'g'ini sifatida mahkumlarning jamiyatga qayta integratsiyasini ta'minlash, ularning xulq-atvorini nazorat qilish hamda huquqiy tartib-intizomni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tadqiqotda fuqarolarning murojaatlarini ko'rib chiqish tartibi, ularning huquqiy kafolatlari va probatsiya organlarining vakolatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ariza, taklif va shikoyatlarni ko'rib chiqishda ochiqlik, qonuniylik, tezkorlik va adolat tamoyillariga amal qilishning ahamiyati ko'rsatib beriladi. Probatsiya xizmatida murojaatlar bilan ishlash jarayonining o'ziga xosligi, ayniqsa nazorat ostidagi shaxslar bilan individual profilaktik ish olib borish mexanizmlari alohida o'rganiladi.

**Kalit so'zlar:** Probatsiya xizmati, ariza, taklif, shikoyat, murojaatlar bilan ishlash, jinoyat ijro etish tizimi, huquqiy tartib, nazorat, rehabilitatsiya, profilaktika, fuqarolar huquqi, yuridik shaxslar, huquqiy mexanizm, jamiyatga qayta integratsiya.



***Abstract:***

This topic covers the specific features, legal foundations, and practical mechanisms of the probation service in the process of reviewing applications, proposals, and complaints of individuals and legal entities. The probation service, as an essential component of the criminal justice system, serves to ensure the reintegration of convicts into society, monitor their behavior, and strengthen legal discipline.

The study analyzes the procedure for reviewing citizens' appeals, their legal guarantees, and the powers of probation authorities. It also demonstrates the importance of adhering to the principles of transparency, legality, promptness, and justice in reviewing applications, proposals, and complaints. The specific nature of the process of working with appeals in the probation service is examined separately, with particular attention to the mechanisms of individual preventive work with persons under supervision.

**Keywords:** Probation service, application, proposal, complaint, handling of appeals, criminal justice system, legal order, supervision, rehabilitation, prevention, citizens' rights, legal entities, legal mechanism, reintegration into society.

**Аннотация:**

В данной теме рассматриваются особенности, правовые основы и практические механизмы деятельности службы пробации в процессе рассмотрения заявлений, предложений и жалоб физических и юридических лиц. Служба пробации, являясь важным звеном системы исполнения наказаний, призвана обеспечивать реинтеграцию осуждённых в общество, осуществлять контроль за их поведением и укреплять правовую дисциплину.

В исследовании анализируются порядок рассмотрения обращений граждан, их правовые гарантии и полномочия органов пробации. Также раскрывается значение соблюдения принципов открытости, законности, оперативности и справедливости при рассмотрении заявлений, предложений



и жалоб. Особо исследуется специфика процесса работы с обращениями в службе пробации, в частности механизмы проведения индивидуальной профилактической работы с лицами, находящимися под надзором.

**Ключевые слова:** Служба пробации, заявление, предложение, жалоба, работа с обращениями, система исполнения наказаний, правовой порядок, надзор, реабилитация, профилактика, права граждан, юридические лица, правовой механизм, реинтеграция в общество.

## KIRISH

Probatsiya xizmati O‘zbekiston Respublikasi jinoyat ijro etish tizimining muhim instituti bo‘lib, u sud tomonidan jazoni o‘tashdan ozod etilgan, shartli hukm qilingan yoki nazorat ostiga olingan shaxslar ustidan ijtimoiy-huquqiy nazoratni amalga oshiradi. 2024-yil 7-avgustdagi “Probatsiya to‘g‘risida”gi O‘RQ-938-son Qonunga muvofiq, probatsiya organlari nafaqat nazorat funksiyasini, balki fuqarolarning murojaatlari bilan ishlash funksiyasini ham amalga oshiradi.

Fuqarolarning ariza, taklif va shikoyatlari O‘zbekiston Respublikasining “Fuqarolarning murojaatlari to‘g‘risida”gi Qonuniga ko‘ra uch turga bo‘linadi: ariza (huquqni amalga oshirishga ko‘mak so‘rash), taklif (faoliyatni takomillashtirish bo‘yicha fikr), shikoyat (buzilgan huquqlarni tiklash talabi). Ushbu murojaatlar barcha davlat organlari kabi probatsiya xizmatida ham qonuniylik, ochiqlik va adolat tamoyillari asosida ko‘rib chiqiladi.

Probatsiya xizmatining o‘ziga xos jihati shundaki, bu tizimda murojaatlar faqat ma‘muriy hujjat sifatida emas, balki ijtimoiy rehabilitatsiya vositasi sifatida ham qaraladi. Ya‘ni, nazorat ostidagi shaxslarning arizalari ularning ijtimoiy moslashuvi, ishga joylashishi, yashash sharoitlari va huquqiy muammolarini hal qilish bilan bevosita bog‘liqdir. Bu jihat oddiy davlat organlaridan farqli ravishda probatsiya xizmatining profilaktik va tarbiyaviy funksiyasini kuchaytiradi.

**ASOSIY QISM.** 2025-yilgi amaliy normativ hujjatlarga muvofiq, probatsiya nazoratidagi shaxslarning murojaatlari odatda ichki ishlar organlari, profilaktika



inspektorlari va tegishli idoralar bilan hamkorlikda ko‘rib chiqiladi. Ayrim hollarda murojaatlar sud qarorlarini ijro etish, cheklovlarni yumshatish yoki ijtimoiy yordam choralari belgilashga ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Probatsiya tizimida murojaatlarni ko‘rib chiqishning muhim o‘ziga xos jihatlaridan biri individual yondashuv hisoblanadi. Har bir murojaat shaxsning jinoyat turi, tavakkal darajasi, qayta jinoyat sodir etish ehtimoli va ijtimoiy moslashuv holati asosida baholanadi. Bu esa standart ma’muriy ko‘rib chiqishdan farqli ravishda kompleks tahlilni talab qiladi. Shuningdek, probatsiya organlari murojaatlarni ko‘rib chiqishda faqat huquqiy emas, balki psixologik va ijtimoiy omillarni ham hisobga oladi. Masalan, ishga joylashish bo‘yicha arizalar Bandlik organlari bilan hamkorlikda, tibbiy yordam yoki ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash masalalari esa tegishli sog‘liqni saqlash va ijtimoiy himoya tizimlari bilan birgalikda hal etiladi.

Probatsiya xizmatining yana bir muhim jihati murojaatlar asosida profilaktik nazorat choralari kuchaytirish yoki yumshatish imkoniyatidir. Bu 2024-yilgi qonunchilikda belgilangan bo‘lib, nazorat ostidagi shaxslarning xulq-atvori va murojaatlari ularning keyingi huquqiy maqomiga bevosita ta’sir qiladi.

Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, probatsiya tizimida murojaatlar bilan ishlash faqat hujjat yuritish emas, balki jinoyatchilikning oldini olish va jamiyatga reintegratsiya jarayonining muhim instrumenti hisoblanadi. Ayniqsa, shikoyatlar orqali aniqlangan muammolar (ishsizlik, ijtimoiy moslashuv qiyinchiliklari, nazorat shartlarining murakkabligi) keyinchalik profilaktik choralarning takomillashtirilishiga olib keladi.

Jismoniy va yuridik shaxslarning ariza, taklif va shikoyatlarini ko‘rib chiqish jarayoni probatsiya xizmatida oddiy ma’muriy jarayon emas, balki ijtimoiy rehabilitatsiya va profilaktik boshqaruv tizimining muhim elementi hisoblanadi. “Fuqarolarning murojaatlari to‘g‘risida”gi qonunga ko‘ra, barcha murojaatlar qonuniylik, adolat, ochiqlik va muddatlilik tamoyillari asosida ko‘rib chiqiladi.



Murojaatlar elektron, yozma va og‘zaki shaklda qabul qilinadi va belgilangan muddatlarda (odatda 15 kun, murakkab hollarda 1 oygacha) hal etiladi.

Probatsiya xizmatining o‘ziga xos jihati shundaki, bu tizimda murojaatlar faqat huquqiy masala sifatida emas, balki shaxsning ijtimoiy holatini baholash vositasi sifatida ham qaraladi. Ya’ni, nazorat ostidagi shaxs tomonidan berilgan ariza yoki shikoyat uning hayotiy sharoiti, ijtimoiy moslashuvi va qayta jinoyat sodir etish xavfi darajasini tahlil qilishda muhim indikator bo‘lib xizmat qiladi.

Amaliyotda o‘tkazilgan kuzatuv va “case study” yondashuviga asoslangan tahlil shuni ko‘rsatadiki, probatsiya hisobidagi shaxslarning murojaatlari asosan quyidagi yo‘nalishlarda bo‘ladi: ishga joylashish, yashash sharoitini yaxshilash, ijtimoiy yordam olish, sud tomonidan belgilangan cheklovlarni tushuntirish va huquqiy maslahatlar olish. Ushbu murojaatlar tegishli bandlik organlari, mahalla tizimi, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy himoya organlari bilan idoralararo hamkorlikda ko‘rib chiqiladi.

Tajriba tahlili shuni ko‘rsatadiki, probatsiya tizimida murojaatlar bilan ishlashda individual yondashuv (case management approach) muhim rol o‘ynaydi. Har bir murojaat shaxsning jinoyat turi, sud hukmi, xulq-atvori va xavf darajasiga qarab alohida baholanadi. Bu esa standart ma’muriy ko‘rib chiqishdan farqli ravishda chuqur ijtimoiy-psixologik tahlilni talab qiladi.

Shuningdek, probatsiya organlari murojaatlarni ko‘rib chiqishda faqat huquqiy jihat bilan cheklanmay, balki shaxsning jamiyatga qayta integratsiya jarayonini ham hisobga oladi. Masalan, ishga joylashish bo‘yicha ariza berilgan hollarda faqat hujjatlarni ko‘rib chiqish emas, balki shaxsning malakasi, ishga layoqati va ijtimoiy moslashuv darajasi ham tahlil qilinadi.

Tajriba natijalari shuni ko‘rsatadiki, murojaatlar bilan samarali ishlash probatsiya nazoratidagi shaxslarning qayta jinoyat sodir etish (recidivism) darajasini kamaytirishga bevosita ta’sir qiladi. Chunki ijtimoiy muammolari hal etilgan shaxslar jamiyatga tezroq moslashadi va huquqbuzarlik ehtimoli kamayadi.



Shu bilan birga, ayrim muammolar ham mavjud: murojaatlarning ko‘p bosqichli ko‘rib chiqilishi, idoralararo axborot almashuvning ba’zi hollarda sekinligi hamda resurs yetishmovchiligi jarayon samaradorligiga ta’sir qilishi mumkin.

### **XULOSA**

Probatsiya xizmatida jismoniy va yuridik shaxslarning ariza, taklif va shikoyatlarini ko‘rib chiqish tizimi zamonaviy huquqiy davlat boshqaruvida muhim o‘rin egallaydi. Ushbu jarayon “Fuqarolarning murojaatlari to‘g‘risida”gi qonun hamda “Probatsiya to‘g‘risida”gi normativ hujjatlar asosida amalga oshirilib, qonuniylik, adolat, ochiqlik va tezkorlik tamoyillariga tayanadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, probatsiya tizimida murojaatlar bilan ishlash oddiy ma’muriy jarayon emas, balki shaxsni ijtimoiy moslashtirish va qayta jinoyat sodir etishning oldini olishga qaratilgan kompleks ijtimoiy-huquqiy mexanizm hisoblanadi. Har bir murojaat individual yondashuv asosida ko‘rib chiqilib, shaxsning ijtimoiy holati, xulq-atvori va xavf darajasi chuqur tahlil qilinadi.

Amaliy tajriba natijalari shuni ko‘rsatadiki, murojaatlar bilan samarali ishlash probatsiya nazoratidagi shaxslarning jamiyatga tezroq integratsiya bo‘lishiga, ularning ijtimoiy muammolarini hal qilishga hamda huquqbuzarliklar kamayishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, idoralararo hamkorlik va tezkor axborot almashinuvi ushbu tizim samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (yangi tahrir). – 2023-yil 30 aprel.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – 1994-yil 22-sentabr.
3. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. – 1994-yil 22-sentabr.
4. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-ijroiya kodeksi. – 1997-yil 25-aprel.
5. O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonuni. –



O'RQ-407-son, 16.09.2016.

6. O'zbekiston Respublikasining "Probatsiya to'g'risida"gi Qonuni. – O'RQ-938-son, 07.08.2024.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jamoat xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – PF-6196-son, 26.03.2021.

8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Uy qamog'i ehtiyot chorasi qo'llanilgan va ozodlikni cheklash jazosi tayinlangan shaxslarni elektron braslet orqali masofadan turib nazorat qilish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi Qarori. – 813-son, 05.12.2024

9. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirining "Probatsiya nazoratidagi shaxslarning xulq-atvori ustidan nazoratni amalga oshirish tartibi to'g'risidagi yo'riqnomani tasdiqlash haqida"gi buyrug'i.

10. O'zbekiston Respublikasining "Tezkor-qidiruv faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-344-son, 2012-yil 25-dekabr.

#### **Elektron manbalar:**

11. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – <https://lex.uz>

12. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligining rasmiy veb-sayti. Probatsiya xizmatining yillik faoliyati sahifasi. – [https://gov.uz/oz/iiv/activity\\_page/probatsiya-xizmati](https://gov.uz/oz/iiv/activity_page/probatsiya-xizmati)

13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. – <https://president.uz>

14. BM Giyohvandlik va jinoyatchilikka qarshi bosh boshqarmasi (UNODC). Evropa Probatsiya Konfederatsiyasi (CEP) hamkorligi haqida ma'lumot. – 2022. //



[https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/ReducingReoffending/Confederation\\_of\\_European\\_Probation\\_-\\_UNODC\\_CEP\\_information\\_2022\\_final.pdf](https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/ReducingReoffending/Confederation_of_European_Probation_-_UNODC_CEP_information_2022_final.pdf)